

Première guerre mondiale en Pologne

1. Przemówienie do złączonych w I kompanię kadrową oddziałów Związków Strzeleckich i Polskich Drużyn Strzeleckich, 3 VIII 1914
2. Odezwa Józefa Piłsudskiego do narodu, Kraków 6 VIII 1914
3. Deklaracja Wiktora Jarońskiego, prezesa koła polskiego w dumie rosyjskiej, 8 VIII 1914
4. Odezwa naczelných komend wojsk niemieckich i austro-węgierskich skierowana do ludności polskiej, 9 VIII 1914
5. Odezwa wielkiego księcia Mikowa skierowana do ludności polskiej, 14 VIII 1914
6. Odezwa parlamentarnego koła polskiego "do narodu polskiego", 16 VIII 1914
7. Akt 5 XI 1916
8. Patent Rady Regencyjnej w sprawie Władzy Państwowej w Królestwie Polskiem, 12 IX 1917
9. Dekret bolszewików o anulowaniu rozbiorów 1918 r., 29 VIII 1918

1. Przemówienie do złączonych w I kompanię kadrową oddziałów Związków Strzeleckich i Polskich Drużyn Strzeleckich, 3 VIII 1914

Żołnierze!

Z garścią małą ludzi, źle uzbrojonych i źle wyposażonych rozpocząłem wojnę. Cały świat stanął wtedy do boju. Nie chciałem pozwolić, by w czasie, gdy na żywym ciele naszej ojczyzny miano wyrąbać mieczami nowe granice państw i narodów, samych tylko Polaków przy tym brakowało. Nie chciałem dopuścić, by na szlakach losów, wążących się nad naszymi głowami, na szalach, na które miecze rzucono, zabrakło szabli polskiej!

Że szabla nasza była mała, że nie była godna wielkiego, 20-milionowego narodu, nie nasza w tem wina. Nie stał za nami naród, nie mający odwagi spojrzeć w oczy i oczkujący w biernej "neutralności" jakiejś dla siebie od kogoś "gwarancji".

Żołnierze!

Odtąd nie ma ani Strzelców, ani Drużyniaków. Wszyscy, co tu jesteście zebrani, jesteście żołnierzami polskimi. Znoszę wszelkie odznaki specjalnych grup. Jedyнным waszym znakiem jest odtąd orzeł biały. Dopóki jednak nowy znaczek nie zostanie wam rozdany, rozkazuję, abyście zamienili ze sobą wasze oznaki, jako symbol zupełnej zgody i braterstwa, jakie muszą wśród żołnierzy polskich panować. Niech Strzelcy przypną do czapek blachy Drużyniaków, a oddadzą im swoje orzełki. Wkrótce może pójdziecie na pola bitew, gdzie, mam nadzieję, zniknie najlżejszy nawet cień różnicy między wami...

Żołnierze!

Spotkał was ten zaszczyt niezmierny, że pierwsi pójdziecie do Królestwa i przestąpicie granicę rosyjskiego zaboru, jako czołowa kolumna wojska polskiego, idącego walczyć za oswobodzenie ojczyzny. Wszyscy jesteście żołnierzami. Nie naznaczam szarż, każę tylko doświadczeńszym wśród was pełnić funkcje dowódców. Szarże uzyskacie w bitwach. Każdy z was może zostać oficerem, jak również każdy oficer może znów zejść do szeregowców, czego oby nie było... Patrzę na was, jako na kadry, z których rozwinąć się ma przyszła armia polska, i pozdrawiam was, jako pierwszą kadrową kompanię.

Żołnierze!

Poszliście za moim rozkazem bez wahania, bez chwili namysłu, czy los wasz będzie podobny do losu tylu poprzedzających nas pokoleń żołnierzy polskich.

Poszliście, by stanąć w obronie, jeśli już nie szczęścia ojczyzny, to przynajmniej jej honoru. Wyrobił się z nas ten typ żołnierza, jakiego nie znała dokąd Polska. Z młodego chłopaka w naszej atmosferze wyrabia się szybko spokojny, równy, stary żołnierz, przygotowany na długą i żmudną pracę, nie spalający się, jak słoma, w pierwszym drobnym ogniu.

Żołnierze i towarzysze broni!

I teraz, jak na początku, jesteśmy tylko awangardą wojenna Polski, a także jej awangardą moralną z umiejętnością zaryzykowania wszystkiego, gdy ryzyko jest konieczne.

Żołnierze!

Smutno mi, że powinszować wam olbrzymich tryumfów nie mogę, lecz dumny jestem, że dzisiaj z większym spokojem mogę do was, jak ongi, zawołać: Chłopcy! Naprzód! Na śmierć czy na życie, na zwycięstwo czy na klęskę - idźcie czynem wojennym budzić Polskę do zmartwychwstania!. [...]

2. Odezwa Józefa Piłsudskiego do narodu, Kraków 6 VIII 1914

Rząd Narodowy

Wybiła godzina rozstrzygająca! Polska przestała być niewolnicą i sama chce stanowić o swoim losie, sama chce budować swoją przyszłość, rzucając na szalę wypadków własną siłę orężną. Kadry armii polskiej wkroczyły na ziemie Królestwa Polskiego, zajmując ją na rzecz jej właściwego, istotnego jedynego gospodarza - Ludu Polskiego, który ją swą krwawicą użyźnił i wzbogacił. Zajmują ją w imieniu władzy naczelnej Rządu Narodowego. Niesiemy całemu narodowi rozkucie kajdan, poszczególnym zaś jego warstwom warunki moralnego rozwoju.

Z dniem dzisiejszym cały Naród skupić się winien w jednym obozie pod kierownictwem Rządu Narodowego. Poza tym obozem zostaną tylko zdrajcy, dla których potrafimy być bezwzględni.

Komendant Główny Wojska Polskiego
Józef Piłsudski

3. Deklaracja Wiktora Jarońskiego, prezesa koła polskiego w dumie rosyjskiej, 8 VIII 1914

W chwili historycznej, gdy świat słowiański i germański, kierowany przez odwiecznego wroga Polski - Prusy - stają do stanowczego starcia, położenie narodu polskiego, pozbawionego samodzielności i możliwości zaznaczenia swej wolnej woli, jest tragiczne. Tragizm ten potęguje się nie tylko przez to, że kraj polski jest teatrem wojny, ale i przez to, że rozdarty na trzy części naród polski ujrzy swych synów we wrogich sobie nawzajem obozach.

Jednakże rozłączeni terytorialnie, my, Polacy, w uczuciach swych i sympatiach do Słowian powinniśmy stanowić jedno. Skłania nas do tego nie tylko słuszna sprawa, o którą jąła się Rosja, ale i rozum polityczny. Wszechświatowe znaczenie w chwili obecnej musi usunąć na plan dalszy wszelkie porachunki wewnętrzne. Daj Boże, by Słowiańszczyzna pod przewodem Rosji odparta Teutonów, tak jak przed pięciu wiekami odparta ich Polska i Litwa pod Grunwaldem. Oby i przez nas przelana krew i okropności bratobójczej dla nas wojny doprowadziły do połączenia rozdartego na trzy części narodu polskiego.

Źródło: K. W. Kumaniecki, *Odbudowa państwowości polskiej. Najważniejsze dokumenty 1912-styczeń 1924*, Warszawa-Kraków 1924, s. 29-30.

4. Odezwa naczelnych komend wojsk niemieckich i austro-węgierskich skierowana do ludności polskiej, 9 VIII 1914

Polacy!

Zbliża się chwila oswobodzenia spod jarzma moskiewskiego. Sprzymierzone wojska Niemiec i Austro-Węgier przekroczą wkrótce granice królestwa polskiego. Już cofają się Moskale. Upada ich krwawe panowanie, ciężące na Was od stu przeszło lat. Przychodzimy do Was jako przyjaciele. Zaufajcie nam! Wolność Wam niesiemy i niepodległość, za którą tyle wycierpieli ojcowie Wasi. Niech ustąpi barbarzyństwo wschodnie przed cywilizacją zachodnią, wspólną Wam i nam. Powstańcie, pomni Waszej przeszłości, tak wielkiej i pełnej chwały. Połączcie się z wojskami sprzymierzonymi. Wspólnymi siłami wypędzimy z granic Polski azjatyckie hordy. Przynosimy tu wolność i swobodę wyznaniową, poszanowanie religii, tak strasznie uciskanej przez Rosję. Niech z przeszłości i teraźniejszości przemówią do Was jęki Sybiru i krwawa rzeź Pragi, i katowania unitów.

Z naszemi sztandarami przychodzi do Was wolność i niepodległość.

Źródło: K. W. Kumaniecki, *Odbudowa państwowości polskiej. Najważniejsze dokumenty 1912-styczeń 1924*, Warszawa-Kraków 1924, s. 25.

5. Odezwa wielkiego księcia Mikowa skierowana do ludności polskiej, 14 VIII 1914

Polacy!

Wybiła godzina, w której przekazane Wam marzenie ojców i dziadów Waszych ziścić się może. Przed półtora wiekiem żywe ciało Polski rozszarpano na kawały, ale dusza jej nie umarła. Żyła ona nadzieją, że nadejdzie godzina zmartwychwstania dla Narodu polskiego i dla pojednania się braterskiego z Wielką Rosją. Wojsko rosyjskie niesie Wam błogą wieść owego pojednania. Niechaj się zatrą granice rozcinające na części Naród polski. Niechaj Naród polski połączy się w jedno ciało pod berłem Cesarza rosyjskiego. Pod berłem tem odrodzi się Polska, swobodna w swojej wierze, języku, samorządzie. Jednego tylko Rosja spodziewa się po Was: takiego samego poszanowania praw ludów, z którymi związały Was dzieje. Z sercem otwartym, z ręką po bratersku wyciągniętą, kroczy na Wasze spotkanie Wielka Rosja. Wierzy ona, iż nie zardzewiał miecz, który poraził wroga pod Grunwaldem. Od brzegów Oceanu Spokojnego do Mórz Północnych ciągną hufce rosyjskie. Zorza nowego życia dla Was wschodzi. Niech zaja śnieje na tej jutrzni znamię Krzyża, godło męki i zmartwychwstania ludów.

Zwierzchni Wódz Naczelny, Jenerał adiutant Mikołaj

Dnia 14 sierpnia 1914 r.

Źródło: K. W. Kumaniecki, *Odbudowa państwowości polskiej. Najważniejsze dokumenty 1912-styczeń 1924*, Warszawa-Kraków 1924, s. 27.

6. Odezwa parlamentarnego koła polskiego "do narodu polskiego", 16 VIII 1914

Polacy!

Ziemie polskie, jak długie i szerokie, oświeci krwawa łuna wojny, największej, jaka była. Austria w obronie wolności swych ludów wysłała na ziemie polskie potężną armię przeciwko rosyjskiemu ciemięcy. W tej strasznej a wielkiej godzinie Koło Polskie, świadome swej odpowiedzialności, uważa za swój święty obowiązek wskazać narodowi kierunek myśli i czynów, prowadzić go w przyszłość lepszą i jaśniejszą. W poczuciu tego wielkiego obowiązku Koło Polskie, z którym w tej dziejowej chwili łączą się wszyscy polscy posłowie, dotąd poza niem stojący, wzywa Was, Polacy: do czynu, do wspólnego, jednomyślnego, do największego, na jaki Was stać, wysiłku! W tej dobie krwawego przeistaczania się Europy i uwalniania jej od grozy rosyjskiej przemocy odzyskać możemy bardzo wiele. Ale wiele też musimy ofiarować. Bo nie wygra ten, kto końca gry ostrożnie wyczekuje. Szlachetny Monarcha tego państwa, pod którego sprawiedliwymi i mądrymi rządami część naszego narodu mogła przez pół wieku rozwijać i mnożyć polskie siły narodowe i cała Jego potężna Armia, ruszająca do boju o najwznioślejsze ideały kultury, patrzą na naród polski jako na wypróbowanego obrońcę tych ideałów, który dziś zyskuje możliwość dotąd niebywałą wyswobodzenia się z niewoli, która gnębiła ciało, kałała duszę ("."). Dla ujęcia polskiej siły narodowej w zbrojne Legiony Polskie Koło Polskie i wszystkie bez wyjątku stronnictwa polskie jednomyślnie postanowiły utworzyć jedną jawną organizację. Pod polską komendą, a w ścisłej łączności z naczelnem dowództwem armii austriacko-węgierskiej pójda Legiony Polskie w bój, aby na szalę tej największej wojny rzucić także godny narodu polskiego czyn, jako warunek i zadatek lepszej dla niego doli.

Źródło: K. W. Kumaniecki, *Odbudowa państwowości polskiej. Najważniejsze dokumenty 1912-styczeń 1924*, Warszawa-Kraków 1924, s. 16.

7. Akt 5 XI 1916

Ogłoszony 5 listopada 1916 przez generalnych gubernatorów wojskowych warszawskiego i lubelskiego w imieniu cesarzy Niemiec i Austro-Węgier. W nawiasach wersja generał gubernatora lubelskiego.

Do mieszkańców Warszawskiego Jeneralnego Gubernatorstwa! (lubelskiego Jeneralnego Gubernatorstwa!)

Przejęci niezłomną ufnością w ostateczne zwycięstwo ich broni i życzeniem powodowani, by ziemie polskie przez waleczne ich wojska ciężkimi ofiarami panowaniu rosyjskiemu wydarte do szczęśliwej przywieść przyszłości, Jego Cesarska Mość Cesarz Niemiecki i Jego Cesarska i Królewska Mość Cesarz Austrii i Apostolski Król Węgier (Jego Cesarska i Królewska Mość Cesarz Ausrtii i Apostolski Król Węgier, oraz Jego Cesarska Mosć Cesarz Niemiecki) postanowili (ułożyli się by) z ziem tych utworzyć państwo samodzielne z dziedziczną monarchią i konstytucyjnym ustrojem. Dokładniejsze oznaczenie granic zastrzega się. Nowe królestwo znajdzie w łączności z obu sprzymierzonymi mocarstwami rękojmię potrzebną do swobodnego sił swych rozwoju. We własnej armii nadal żyć będą pełne sławy tradycje wojsk polskich dawniejszych czasów i pamięć walecznych polskich towarzyszy broni we wielkiej obecnej wojnie. Jej organizacja, wykształcenie i kierownictwo uregulowane będą we wspólnym porozumieniu. Sprzymierzeni monarchowie, biorąc należyły wzgląd na ogólne warunki polityczne Europy, jako też na dobro i bezpieczeństwo własnych krajów i ludów, żywią niezłomną nadzieję, że obecnie spełnią się życzenia państwowego i narodowego rozwoju Królestwa Polskiego. Wielkie zaś, od zachodu z Królestwem Polskim sąsiadujące mocarstwa z radością ujrzą u swych granic wschodnich wskrzeszenie i rozkwit wolnego, szczęśliwego i własnem narodowem życiem cieszącego się państwa.

Z najwyższego rozkazu Jego Cesarskiej Mości Cesarza Niemieckiego.

Jenerał-Gubernator v. Beseler

(Z Najwyższego Rozkazu Jego Cesarskiej i Królewskiej Mości, Cesarza Austrii i Apostolskiego Króla Węgier Kuk Generalny Gubernator Wojskowy)

8. Patent Rady Regencyjnej w sprawie Władzy Państwowej w Królestwie Polskiem, 12 IX 1917

Art. I.

1) Najwyższą Władzę państwową w Królestwie Polskiem aż do jej objęcia przez króla lub regenta oddaje się Radzie Regencyjnej ze zastrzeżeniem stanowiska mocarstw okupacyjnych według prawa międzynarodowego (unter Wahrung der völkerrechtlichen Stellung der Okkupationsmächte).

2) Rada Regencyjna składa się z trzech członków, których urzędowanie wprowadzą monarchowie mocarstw okupacyjnych.

3) Akty rządowe Rady Regencyjnej wymagają kontrasygnatury odpowiedzialnego Prezydenta Ministrów.

Art. II.

1) Władzę ustawodawczą w ramach (nach Massgabe) tego patentu i według ustaw, które na jego podstawie będą wydane, wykonywa Rada Regencyjna przy współdziałaniu Rady Stanu Królestwa Polskiego.

2) We wszystkich sprawach, których zarząd nie jest jeszcze oddany polskiej władzy państwowej, wnioski ustawodawcze mogą być traktowane w Radzie Stanu tylko za zgodą mocarstw okupacyjnych. W sprawach tych aż do dalszego zarządzenia może obok organów Królestwa Polskiego, powołanych według liczby 1, także generał-gubernator wydawać rozporządzenie z mocą ustawową, jednak tylko po wysłuchaniu Rady Stanu. Prócz tego generał-gubernator może dla strzeżenia ważnych interesów wojennych wydawać nieodzowne zarządzenia z siłą ustawową, jako też zarządzać ich obowiązujące obwieszczenie i przeprowadzenie także przez organy polskiej władzy państwowej. Rozporządzenia generał-gubernatora mogą być zniesione lub zmienione tylko w tej drodze, w której zostały wydane.

3) Ustawy i rozporządzenia polskiej władzy państwowej, które mają być podstawą praw i obowiązków ludności, muszą być przed ich wydaniem podane do wiadomości generał-gubernatora tego mocarstwa okupacyjnego, w którego obszarze administracyjnym wejść mają w życie i mogą osiągnąć moc obowiązującą tylko wtedy, jeżeli tenże w ciągu dni 14 po przedłożeniu nie złoży sprzeciwu.

Art. III.

Rada Stanu utworzona będzie według postanowień specjalnej ustawy, którą wyda Rada Regencyjna za zgodą mocarstw okupacyjnych.

Art. IV.

1) Zadania wymiaru sprawiedliwości i administracji, o ile oddane są polskiej władzy państwowej, spełniane będą przez polskie sądy i władze, zresztą zaś, póki trwa okupacja, przez organy mocarstw okupacyjnych.

2) W sprawach, które odnoszą się do praw lub interesów mocarstw okupacyjnych, może generał-gubernator zarządzić rewizję (Ueberprüfung) zgodności z ustawą i prawomocności rozstrzygnięć i zarządzeń polskich sądów lub władz w drodze ustawowego toku instancji, o ile zaś chodzi o wyroki lub rozstrzygnięcia (und bei der Schöpfung des Urteils oder der Entscheidung) najwyższej instancji może u niej samej przez swego przedstawiciela zawarować owe prawa lub interesy.

Art. V.

Międzynarodowa reprezentacja Królestwa Polskiego i prawo zawierania umów międzynarodowych mogą być wykonywane przez polską władzę państwową dopiero po ukończeniu okupacji.

Art. VI.

Patent niniejszy wchodzi w życie z chwilą ustanowienia Rady Regencyjnej.

Podpisani:
Hrabia Szeptycki, von Beseler

9. Dekret Rady Komisarzy Ludowych RFSRR o anulowaniu traktatów rozbiorowych, Piotrogród, 29 VIII 1918 r.

Wszystkie układy i akty, zawarte przez rząd b. Cesarstwa Rosyjskiego z rządami Królestwa Pruskiego i Cesarstwa Austro-Węgierskiego, dotyczące rozbiorów Polski zostają ze względu na ich sprzeczność z zasadą samookreślenia narodów i rewolucyjnym poczuciem prawnym narodu rosyjskiego, który uznał niezaprzeczone prawo narodu polskiego do niepodległości i jedności, zniesione niniejszym w sposób nieodwołalny.